

**ZAKRES WIEDZY I UMIEJĘTNOŚCI
WYMAGANY NA KONKURSIE GEOGRAFICZNYM
DLA UCZNIÓW SZKÓŁ PODSTAWOWYCH
W WOJEWÓDZTWIE ZACHODNIOPOMORSKIM
W ROKU SZKOLNYM 2025/2026**

Zakres wiedzy wymagany od uczestników na etapie szkolnym

Od uczestników konkursu na tych etapach wymagany jest zakres wiedzy i umiejętności wymienionych w podstawie programowej z geografii dla szkoły podstawowej opublikowanej w Rozporządzeniu Ministra Edukacji z dnia 28 czerwca 2024r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej – Dz. U. 2024, poz. 996.

Na etapie wojewódzkim dopuszcza się poszerzenie wiedzy i umiejętności wykraczającej poza zakres wiedzy i umiejętności wymienionych w podstawie programowej z geografii dla szkoły podstawowej

Zakres wiedzy wymagany od uczestników na etapie szkolnym, rejonowym i wojewódzkim^{1), 2)}

I. Mapa i inne źródła informacji geograficznej:

- mapa i jej elementy,
- stosowanie legendy do odczytywania informacji,
- rodzaje skali mapy,
- odczytywanie i przekształcanie skali mapy,
- obliczanie odległości i *powierzchni* na mapie i w terenie za pomocą skali,
- znaki kartograficzne i topograficzne na mapie,
- ***ukształtowanie powierzchni na mapie,***
- ***pojęcie i obliczanie wysokości względnej i bezwzględnej,***
- czytanie treści mapy Polski,
- rozpoznawanie na mapie składników krajobrazu Polski,
- rodzaje map: ogólnogeograficzne, tematyczne, krajobrazowe i turystyczne.
- ***źródła informacji geograficznej.***

¹ zakres wiedzy zapisany kursywą obejmuje treści wymagane na etapie wojewódzkim.

² zakres wiedzy zapisany pogrubioną kursywą obejmuje treści spoza podstawy programowej, wymagane na etapie wojewódzkim.

II. Krajobrazy Polski:

- *pojęcie i składniki krajobrazu,*
- krajobrazy Polski: wysokogórski, wyżynny, nizinny, pojezierny, nadmorski, wielkomijski, miejsko-przemysłowy, rolniczy,
- główne cechy krajobrazów Polski oraz ich zróżnicowanie,
- pasy rzeźby terenu w Polsce,
- krajobrazy Polski w opisach oraz na ilustracjach,
- położenie krain geograficznych na mapie Polski,
- *położenie fizycznogeograficzne Polski,*
- *wpływ ruchów górotwórczych i zlodowaceń na rzeźbę Europy i Polski,*
- podstawowe zależności między składnikami poznawanych krajobrazów,
- najważniejsze obiekty dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Polski oraz ich położenie na mapie,
- pozytywne i negatywne zmiany w krajobrazach powstałe w wyniku działalności człowieka,

III. Lądy i oceany na Ziemi:

- kontynenty i oceany oraz ich położenie na mapie świata,
- pierwsze wyprawy geograficzne,
- *wielcy podróżnicy ze szczególnym uwzględnieniem osiągnięć Polaków,*
- wskazuje na mapie świata: bieguny, równik, południk zerowy i 180°, półkule, zwrotniki i koła podbiegunowe,
- wielkie formy ukształtowania powierzchni Ziemi i akweny morskie na trasach pierwszych wypraw geograficznych,
- *zewnętrzne i wewnętrzne procesy geologiczne,*
- *formy rzeźby powierzchni Ziemi jako efekt działania procesów geologicznych.*

IV. Krajobrazy świata:

- *pogoda a klimat,*
- *składniki pogody,*
- czynniki klimatotwórcze,
- wilgotny las równikowy, sawanna, pustynia gorąca, krajobraz śródziemnomorski, step, lasy strefy umiarkowanej (liściasty, mieszany i tajga), tundra, pustynia lodowa, krajobraz wysokogórski.
- strefowość i piętrowość klimatyczno-roślinna na świecie,
- *charakterystyka stref klimatycznych i głównych typów klimatu,*
- położenie poznawanych typów krajobrazów na mapie świata,
- główne cechy krajobrazów świata w opisach i na ilustracjach,
- *obliczanie amplitudy i średniej temperatury powietrza,*
- wartość i przebieg temperatury powietrza oraz rozkład opadów atmosferycznych na podstawie klimatogramów i map klimatycznych.
- rośliny i zwierzęta typowe dla poznawanych krajobrazów,
- przykłady budownictwa, sposobów gospodarowania i głównych zajęć mieszkańców poznanych obszarów,

- identyfikacja współzależności między składnikami poznawanych krajobrazów i warunkami życia człowieka,
- zależności między położeniem wybranych krajobrazów na kuli ziemskiej, warunkami klimatycznymi i głównymi cechami krajobrazów.

V. Ruchy Ziemi:

- Ziemia w Układzie Słonecznym,
- **kształt i rozmiary Ziemi**,
- ruch obrotowy i obiegowy Ziemi i ich następstwa,
- **rachuba czasu na Ziemi (czas słoneczny, czas strefowy, strefy czasowe, granica zmiany daty, czas urzędowy, kalendarz)**,
- **obliczanie wysokości Słońca w różnych porach dnia i roku na kuli ziemskiej**,
- zmiany oświetlenia Ziemi i długości trwania dnia i nocy w różnych szerokościach geograficznych i porach roku,
- **obliczanie szerokości geograficznej na podstawie wysokości Słońca**,
- **strefy oświetlenia Ziemi**,
- związek między ruchem obiegowym Ziemi, a strefami jej oświetlenia oraz strefowym zróżnicowaniem klimatu i krajobrazów na Ziemi.

VI. Współrzędne geograficzne:

- **cechy południków i równoleżników**,
- **siatka geograficzna, siatka kartograficzna**,
- współrzędne geograficzne: szerokość i długość geograficzna,
- odczytywanie współrzędnych geograficznych wybranych punktów na mapie,,
- położenie punktów i obszarów na mapach w różnych skalach na podstawie współrzędnych geograficznych,
- rozciągłość południkowa i równoleżnikowa,

VII. Geografia Europy:

- położenie i przebieg granic oraz linii brzegowej Europy,
- podział polityczny Europy oraz rola Unii Europejskiej w przemianach społecznych i gospodarczych kontynentu,
- **typy wybrzeży w Europie**,
- cechy ukształtowania powierzchni Europy,
- główne cechy środowiska przyrodniczego Europy,
- zjawiska występujące na granicach płyt litosfery (wulkanizm i trzęsienia ziemi),
- **pojęcia: magma, erupcja, wulkan, lawa, bazalt, granit, gejzer**,
- zróżnicowanie klimatyczne Europy oraz czynniki, które o nim decydują,
- **strefy klimatyczne, typy i odmiany klimatu w Europie**,
- rozmieszczenie ludności oraz przyczyny i skutki starzenia się społeczeństw,
- **przyczyny migracji ludności w Europie**,
- społeczno-ekonomiczne i kulturowe konsekwencje migracji ludności na obszarze Europy,
- największe europejskie metropolie – podobieństwa i różnice,

- *odnawialne i nieodnawialne źródła energii,*
- związek między cechami środowiska przyrodniczego wybranych krajów Europy, a wykorzystaniem różnych źródeł energii oraz wyszukiwanie informacji o skutkach ich wykorzystywania dla środowiska geograficznego,
- *zadania i funkcje przemysłu, czynniki rozwoju przemysłu,*
- znaczenie nowoczesnego przemysłu i usług w gospodarce na przykładzie Francji,
- walory przyrodnicze i kulturowe Europy Południowej,
- turystyka w Europie Południowej.

VIII. Sąsiedzi Polski:

- przemiany w strukturze przemysłu w Niemczech,
- restrukturyzacja przemysłu w Nadrenii Północnej-Westfalii,
- walory środowiska przyrodniczego i kulturowego Litwy i Białorusi
- środowisko przyrodnicze i atrakcje turystyczne Czech i Słowacji,
- problemy polityczne, społeczne i gospodarcze Ukrainy,
- zróżnicowanie środowiska przyrodniczego Rosji,
- relacje Polski z krajami sąsiadującymi, przykłady współpracy,
- *euromregiony i ich znaczenie.*

IX. Środowisko przyrodnicze Polski na tle Europy:

- położenie fizycznogeograficzne i polityczne Polski,
- długość i przebieg granic Polski (w tym morskich wód wewnętrznych),
- szerokość i długość geograficzną skrajnych punktów na mapie Polski i Europy,
- konsekwencje rozciągłości południkowej i równoleżnikowej obszaru Polski,
- ruchy górotwórcze i zlodowacenia oraz ich wpływ na rzeźbę Polski,
- *cechy rzeźby terenu w Polsce,*
- *typy genetyczne gór w Europie i Polsce,*
- *wydarzenia geologiczne na obszarze Polski,*
- *obszar Polski na tle struktur geologicznych Europy,*
- *zasięgi zlodowaceń w Polsce,*
- *cechy rzeźby staro- i młodoglacjalnej,*
- *formy rzeźby polodowcowej,*
- przejściowość klimatu Polski,
- główne czynniki kształtujące klimat Polski,
- *masy powietrza kształtujące pogodę w Polsce,*
- elementy klimatu Polski oraz długość okresu wegetacyjnego,
- *przejściowość klimatu Polski,*
- *wiatry lokalne w Polsce (bryza, halny),*
- prognozowanie pogody i zmian klimatu w Polsce,
- *linia brzegowa i typy wybrzeży na Bałtyku,*
- cechy przyrodnicze Morza Bałtyckiego,
- *temperatura i zasolenie Bałtyku,*
- przyczyny degradacji wód Morza Bałtyckiego,

- *terminy: źródło, rzeka główna, dopływ, system rzeczny, dorzecze, zlewisko, dział wodny, dolina rzeczna, koryto rzeczne, sztuczny zbiornik wodny, retencja,*
- *typy ujść rzecznych w Polsce i Europie,*
- *główne rzeki Polski i ich systemy,*
- *walory przyrodnicze Wisły i Odry,*
- *jeziora Polski – pochodzenie genetyczne, przykłady,*
- *znaczenie gospodarcze rzek i jezior w Polsce,*
- *pojęcie gleby i czynniki glebotwórcze,*
- *główne poziomy glebowe,*
- *główne typy gleb w Polsce, ich cechy, rozmieszczenie na mapie Polski oraz ocena przydatności rolniczej,*
- *surowce mineralne Polski, ich rozmieszczenie i znaczenie gospodarcze,*
- *las w Polsce,*
- *zróźnicowanie przestrzenne wskaźnika lesistości Polski,*
- *dziedzictwo przyrodnicze Polski,*
- *formy ochrony przyrody w Polsce,*
- *położenie parków narodowych na mapie Polski oraz parków krajobrazowych i unikalnych rezerwatów oraz pomników przyrody w województwie zachodniopomorskim,*
- *dominujące cechy środowiska przyrodniczego województwa zachodniopomorskiego (środowisko przyrodnicze).*

X. Społeczeństwo i gospodarka Polski na tle Europy:

- *mapa polityczna Europy i podział administracyjny Polski,*
- *zmiany na mapie politycznej Europy w drugiej połowie XX w.,*
- *terytoria zależne państw europejskich,*
- *rozmieszczenie ludności Polski i zróźnicowanie gęstości zaludnienia,*
- *terminy: przyrost naturalny, współczynnik przyrostu naturalnego, piramida wieku i płci, migracje, imigracja, emigracja, saldo migracji,*
- *zmiany liczby ludności Polski i Europy po 1945 r.,*
- *struktura demograficzna Polski (wiekowa, płci, narodowościowa, etniczna, wyznaniowa, zatrudnienia, bezrobocie),*
- *zmiany w przyroście naturalnym i rzeczywistym ludności w Polsce i Europie,*
- *rodzaje migracji Polaków oraz ich przyczyny i skutki,*
- *przyczyny i skutki bezrobocia w Polsce,*
- *zróźnicowanie przestrzenne bezrobocia w Europie i Polsce,*
- *poziom urbanizacji w Polsce i Europie oraz zróźnicowanie polskich miast,*
- *rodzaje aglomeracji i przykłady w Polsce i Europie,*
- *warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze rozwoju rolnictwa w Polsce,*
- *przestrzenne zróźnicowanie głównych upraw (struktura upraw) i chowu zwierząt w Polsce,*
- *produkcja roślinna i zwierzęca w Polsce na tle innych krajów Europy,*
- *wpływ Unii Europejskiej na polskie rolnictwo,*
- *podział przemysłu na sekcje i działy,*
- *zmiany struktury przemysłu Polski, restrukturyzacja - przykłady*

- *przemysł wydobywczy w Polsce (roczne wydobycie głównych surowców),*
- *źródła energii i struktura produkcji energii w Polsce,*
- *typy i rozmieszczenie elektrowni w Polsce,*
- *odnawialne źródła energii,*
- rodzaje usług w Polsce,
- **podział komunikacji,**
- **rodzaje i znaczenie transportu w Polsce,**
- **znaczenie transportu i łączności, dla jakości życia mieszkańców i rozwoju gospodarczego naszego kraju,**
- atrakcyjność turystyczna Polski, *regiony turystyczne Polski,*
- obiekty z Listy Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości i ich położenie na mapie Polski,
- osiągnięcia Polaków w różnych dziedzinach życia społeczno-gospodarczego oraz sukcesy polskich przedsiębiorstw na arenie międzynarodowej.

XI. Relacje między elementami środowiska geograficznego na przykładzie wybranych obszarów Polski:

- wpływ sposobu zagospodarowania dorzecza na występowanie powodzi,
- wpływ warunków przyrodniczych (zasoby surowców mineralnych, wiatru, wód i usłonecznienia) i pozaprzyrodniczych na produkcję energii ze źródeł odnawialnych i nieodnawialnych,
- przemiany gospodarcze w Polsce po 1989 roku i ich wpływ na strukturę zatrudnienia,

XII. Województwo zachodniopomorskie - „Mała ojczyzna”:

- położenie regionu na mapie Polski,
- środowisko przyrodnicze regionu i jego główne cechy,
- struktura demograficzna ludności i struktura gospodarki regionu,
- *kulturowe walory regionu,*
- *główne obiekty charakterystyczne i decydujące o atrakcyjności regionu.*

XIII. Geografia regionalna:

- *Azja, jako kontynent kontrastów geograficznych,*
- ***położenie geograficzne i linia brzegowa Azji,***
- ***cechy środowiska geograficznego Azji,***
- *pacyficzny „pierścień ognia”,*
- *związki między przebiegiem granic płyt litosfery, a występowaniem rowów tektonicznych, wulkanów, trzęsień ziemi i tsunami,*
- *klimat monsunowy w Azji Południowo-Wschodniej i jego związek z rytmem upraw oraz „kulturą ryżu”,*
- ***kontrasty klimatyczne i roślinne,***
- ***zróżnicowanie sieci rzecznej,***
- *Japonia – gospodarka na tle warunków przyrodniczych i społeczno-kulturowych,*
- ***cechy nowoczesnej gospodarki,***

- Chiny – rozmieszczenie ludności, problemy demograficzne oraz znaczenie w gospodarce światowej,
- rola przemysłu high-tech w światowej gospodarce,
- Indie krajem wielkich możliwości rozwojowych oraz kontrastów społecznych i gospodarczych,
- **największe aglomeracje Indii i przyczyny powstania slumsów,**
- Bliski Wschód – kultura regionu, ropa naftowa, ,
- konflikty zbrojne i terroryzm na Bliskim Wschodzie – przyczyny i skutki,
- położenie Afryki i jego wpływ na cyrkulację powietrza i rozmieszczenie opadów atmosferycznych,
- cyrkulacja powietrza w strefie międzyzwrotnikowej i jej związek z rozmieszczeniem opadów,
- strefowość klimatyczno-roślinno-glebowa Afryki,
- przyczyny pustoszczenia oraz warunki gospodarowania człowieka w strefie Sahelu,
- przyczyny i skutki niedożywienia ludności Afryki na przykładzie Etiopii,
- tradycyjna i nowoczesna gospodarka w Afryce,
- walory przyrodnicze i kulturowe oraz rozwój turystyki w Kenii,
- rozciągłość południkowa i ukształtowanie powierzchni Ameryki,
- **podział Ameryki,**
- **strefy klimatyczne i roślinne Ameryki,**
- tornada, cyklony i powodzie w Ameryce Północnej – mechanizmy powstawania i skutki,
- problemy zagospodarowania Amazonii oraz ekologiczne skutki jej wylesiania,
- **przyczyny zróżnicowania rasowego i etnicznego Ameryki,**
- sytuacja rdzennej ludności Ameryki,
- cechy megalopolis w Ameryce Północnej, największe aglomeracje i megalopolis na świecie,
- przyczyny i skutki powstawania slumsów w wielkich miastach Ameryki,
- Dolina Krzemowa, jako przykład technopolii,
- rola Stanów Zjednoczonych w gospodarce światowej,
- środowisko przyrodnicze Australii i Oceanii,
- **endemity w Australii i na Wyspach Oceanii,**
- **wody powierzchniowe i zbiorniki wód podziemnych (basen artezyjski),**
- rozmieszczenie ludności i gospodarka Australii,
- **rdzenni mieszkańcy Australii,**
- położenie i środowisko przyrodnicze Antarktydy i Arktyki,
- badania naukowe prowadzone w Arktyce i Antarktyce – Traktat Antarktyczny,
- **osiągnięcia polskich badaczy obszarów okołobiegunowych.**

XIV. Znajomość mapy:

- mapa fizyczna świata,
- mapa fizyczna Europy,
- mapa fizyczna Polski,
- *mapa fizyczna i podział administracyjny województwa zachodniopomorskiego,*

- podział polityczny świata,
- podział polityczny Europy,
- podział administracyjny Polski.

Uczestnik konkursu

1. odczytuje, interpretuje, analizuje i przetwarza informacje zapisane w postaci map, tekstów, rysunku poziomicowego, wykresów, tabel, fotografii, modeli, schematów, diagramów, klimatogramów, profili glebowych i geologicznych, danych statystycznych,
2. wykorzystuje wiedzę geograficzną, mapy i inne źródła informacji do wykonywania obliczeń (np. odległości, *powierzchni*, skali, wysokości względnej i bezwzględnej, rachuby czasu, wysokości Słońca podczas górowania, szerokości i długości geograficznej, amplitudy temperatur, współrzędnych geograficznych, *mierników demograficznych, wskaźników gospodarczych*),
3. posługuje się właściwymi terminami, definicjami, pojęciami w celu opisywania i wyjaśniania zjawisk i procesów zachodzących w środowisku geograficznym,
4. identyfikuje związki i współzależności między elementami środowiska przyrodniczego i społeczno-gospodarczego oraz zależności w środowisku geograficznym w skali lokalnej, regionalnej i globalnej,
5. rozumie relacje przestrzenne przyroda-człowiek i wyjaśnia zróżnicowanie przestrzenne warunków środowiska przyrodniczego oraz życia i różnych form działalności człowieka,
6. wyjaśnia, ocenia przebieg i konsekwencje zjawisk i procesów przyrodniczych oraz społeczno-gospodarczych,
7. lokalizuje na różnych rodzajach map obiekty geograficzne na świecie i w Polsce;
8. integruje, w rozwiązywaniu zadań, wiedzę przyrodniczą z wiedzą społeczno-ekonomiczną i humanistyczną.

Wykaz literatury stanowiącej pomoc dla nauczyciela i ucznia:

- 1) Angiel J., Kaszowski L., *Geografia fizyczna. Słowniczek ucznia*, WSiP, Warszawa (wyd.dowolne);
- 2) Domachowski R., Młynarczyk G., *Geografia – zadania na mapach konturowych i topograficznych*, Demart, Warszawa 2025;
- 3) Flis J., *Szkolny słownik geograficzny*, WSiP, Warszawa (wyd. dowolne);
- 4) Kondracki J., *Geografia fizyczna Polski*, PWN, Warszawa (wyd. dowolne);
- 5) *Mały Rocznik Statystyczny Polski 2025*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2025,
- 6) podręczniki, ćwiczenia, atlasy i mapy zatwierdzone przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania.